

“Bernàcer deia que el model econòmic es faria insostenible”

Diuen de Germà Bernàcer Tormo (Alacant 1883-1965) que hauria d'haver nascut en un país anglosaxó, on potser hauria treballat amb J. M. Keynes, el pare de l'economia moderna i amb qui compartia tants punts de vista. El seu fill, Germà Bernàcer Guardiola, ens explica alguns detalls poc coneguts sobre aquest economista alacantí.

Germà Bernàcer Guardiola (1929, Alacant) és un dels quatre fills que tingué Germà Bernàcer Tormo. Tot i haver desenvolupat bona part de la seua vida laboral a Llatinoamèrica, avui encara passa llargues temporades al Castell de Guadalest (Marina Baixa), el paratge que son pare escollí per construir la casa de vacances de la família. Amb ell hem volgut fer un breu recorregut per la vida i obra del seu pare, Germà Bernàcer Tormo. Amb ell, són quatre els fills que tingué Germà Bernàcer amb la seua dona, Maria Guardiola. De son pare, comenta que la seua dedicació a l'economia era també una manera de combatre els mals que veia en l'atur i la pobresa de les nacions. També diu que no li va conèixer cap afició. Mai no va voler entrar en la docència i sempre va preferir mantenir-se en el seu lloc de “científic de l'economia” al Servei d'Estudis del Banc Central.

L'any 1957, Germà Bernàcer Guardiola va marxar a l'Equador com a membre dels equips d'assistència tècnica de les Nacions Unides, i on participà en els treballs de construcció de l'estació d'investigació científica Charles Darwin, a les Illes Galàpagos. Ha treballat en diferents països del continent sud-americà. A Lima va fundar l'Escola de Tecnologia. Actualment viu la major part de l'any a Xile, on es casà i tingué fills. La seua filla ha seguit els seus passos del pare, i treballa també per a les Nacions Unides.

—El seu pare va fer un viatge d'estudis per l'Europa al principi de segle.

—Va ser un viatge amb una beca de la Junta per a l'Ampliació d'Estudis. El meu pare visità Itàlia, Alemanya, Holanda, Suïssa, Anglaterra, França i Bèlgica. Aquest viatge, però, tenia a veure amb la seua vocació de físic, tot i que ja aleshores el seu interès per l'economia era present en les seues reflexions, i molt segurament, en l'aplicació dels seus coneixements en física a l'estudi de l'economia espanyola i internacional d'aleshores. Mon pare era de mentalitat molt científica. Tota la ciència econòmica que hi havia fins al moment en què ell començà a interessar-s'hi era molt empírica. Es basava en processos estàtics, i no se solia introduir la variable temps.

—És conegut que Germà Bernàcer s'avançà a les teories de Keynes, l'economista de Cambridge. Concretament, com apareix aquesta idea?

—Abans d'anar-se'n al viatge que hem comentat, mon pare deixà un esborrany amb algunes reflexions que revisaria temps després i que es convertirien en el llibre *Sociedad y felicidad. Ensayo de mecánica social*, on figura ja el cos principal de tota la seua teoria. El punt culminant de la seua consolidació com a economista reconegut va ser la publicació a la revista *Anales de Economía*, d'un article amb títol “La teoría de la disponibilidad como interpretación de las crisis econó-



EL TEMPS / UNIVERSITAT D'ALACANT



Alacant. Dependències Administratives del Estado.

A l'esquerra, l'economista Germà Bernàcer. L'edifici de la dreta va albergar a partir dels anys cinquanta l'Escola de Comerç d'Alacant. Avui dia acull la seu de la Universitat d'Alacant, amb una aula específica dedicada a Bernàcer, que va ser el secretari de l'antiga Escola de Comerç l'any 1926.

micas y los problemas sociales". Aquest article, mon pare l'envià, conjuntament amb un resum en francès, a alguns economistes de la seua època, com Dennis Robertson i J. M. Keynes. Germà Bernàcer els envià personalment aquest escrit, en castellà, amb un resum en francès. Va ser una iniciativa pròpia. Temps després, i acabada ja la Guerra Civil, i quan ja mon pare havia estat reposat en la seua oficina del Servei d'Estudis del Banc d'Espanya, un col·laborador d'ell li mostrà un llibre de Robertson, on es trobava el capítol "Una aportació espanyola a la teoria de les fluctuacions econòmiques". Robertson, que en un principi no mostrà excessiu interès en aquest assumpte, quan el va tornar a llegir es va adonar de les aportacions que es feien a la que més tard seria la teoria de Keynes. De fet, és més que probable que Robertson, que treballà amb Keynes a la càtedra d'economia de Cambridge durant tota la dècada dels vint, li passara aquest escrit que Bernàcer li havia fet arribar. Com en el cas de l'economista valencià, les principals aportacions de Robertson tractaven la teoria monetària.

—Quina és la tesi de l'article que Bernàcer va enviar a Robertson l'any 1922?

—La tesi principal d'aquest escrit era que, davant el caràcter no asimètric de l'expansió i depressió en el desenvolupament cíclic de l'economia, no es donaven els incentius automàtics necessaris per a la recuperació i això creava un cercle viciós que el capita-

**“Mon pare deia
que potser
Keynes s'havia
inspirat en els
seus escrits,
però que en tot
cas no els havia
sabut aplicar
correctament”**

lisme només podria trencar mitjançant una guerra.

—I la relació amb les teories de J. M. Keynes?

—Al 1936 Keynes publica la seua *Teoria general de l'ocupació, l'interès, i els diners*, que es considera la base de la macroeconomia moderna. La renda de Keynes era la disponibilitat dels consumidors de Bernàcer. I la liquiditat dels escrits keynesians, la disponibilitat en les teories del d'Alacant.

Keynes assenta les bases de la nova ciència econòmica. La tesi fonamental era que l'atur és el resultat de la caiguda de la demanda efectiva, i per tant, per aconseguir la plena ocupació, es feia necessari reactivar el sistema econòmic amb inversió pública. L'intervencionisme de l'estat en l'economia mitjançant el mecanisme de la inversió pública orientada cap als serveis socials i les infraestructures davant determinades circumstàncies es podria considerar un exemple de les solucions per ajustar la asimetria dels cicles econòmics en expansió i depressió de què parlava Bernàcer l'any 1922.

—Què va pensar el seu pare quan es va descobrir la seua influència en Keynes?

Alacant, inici del segle XX, la ciutat de Bernàcer

Des del final del segle XIX, i ajudada pel dinamisme del seu port, Alacant veu créixer la seua activitat econòmica. L'arribada del ferrocarril i les relacions comercials de productes del camp amb Anglaterra expliquen en bona mesura aquesta activitat. També de la fi del segle XIX és la creació de l'Escola Oficial de Comerç d'Alacant, l'any 1887. Allí es van formar bona part dels economistes de la ciutat, i entre

aquests, Germà Bernàcer, que arribà a ocupar el càrrec de secretari de l'Escola l'any 1926.

L'Escola de Comerç d'Alacant és un bon reflex de l'aparició de centres d'investigació i recerca i de serveis de les activitats econòmiques. Economistes alacantins seguien els passos d'altres, com ara Romà Perpinyà Grau, un reusenc que es va formar a Alemanya, i que va encapçalar els estudis econòmics i l'establiment de centres de recerca durant els anys vint i trenta. Entre les figures que també destaquen en aquest apartat hi ha Ignasi Villalonga, financer i membre d'una de les famílies d'industrials valencians de començament de segle, que s'implicà intensament en la creació del Centre d'Estudis Econòmics Valencians.

El tombant de segle havia vist la consolidació d'una nova professió, la d'economista. Als Estats Units i Anglaterra apareixen les primeres associacions d'economistes i les prime-



El port d'Alacant a l'inici del segle XX, un dels més dinàmics de la península en aquella època.

res revistes econòmiques, com ara *Economic Review*. A l'estat espanyol, la pràctica de l'anàlisi econòmica es feia, fins ben entrat el segle XX, fora dels àmbits acadèmics o dels instituts d'investigació, com els que funcionaven al món anglosaxó, com la London School of Economics (1895) o el posterior Institut de Har-

vard. En el cas espanyol, es desenvolupava una tasca similar al Centre d'Estudis del Banc d'Espanya, de gestió privada. A Catalunya, la Generalitat dels anys trenta va crear l'Institut d'Investigacions Econòmiques.

Germà Bernàcer, que, com Romà Perpinyà, va fer un viatge formatiu per l'Europa de l'inici del XX, representava el naixement d'aquesta nova professió, la d'economista. La seua participació com a tal en el servei d'estudis del Banc d'Espanya, i també la temàtica dels seus escrits, ens confirmen que Bernàcer va ser una persona precursora en l'aparició de la professió d'economista a tot l'estat, i també que la ciutat d'Alacant comptava, llavors, amb una intensa activitat econòmica i també d'associacionisme i d'impuls dels estudis econòmics, mitjançant la seua Escola de Comerç, on durant anys el mateix Bernàcer treballà, abans de marxar a Madrid, a principi dels anys trenta.

—El llibre de Robertson on apareix el capítol en què esmenta Bernàcer és *Monetary economic essay* (1940). Mon pare deia que potser Keynes s'havia inspirat en els seus escrits, però que en tot cas no els havia sabut aplicar correctament. Aquesta línia crítica amb Keynes també es pot trobar al llibre de Roberston de l'any 1940.

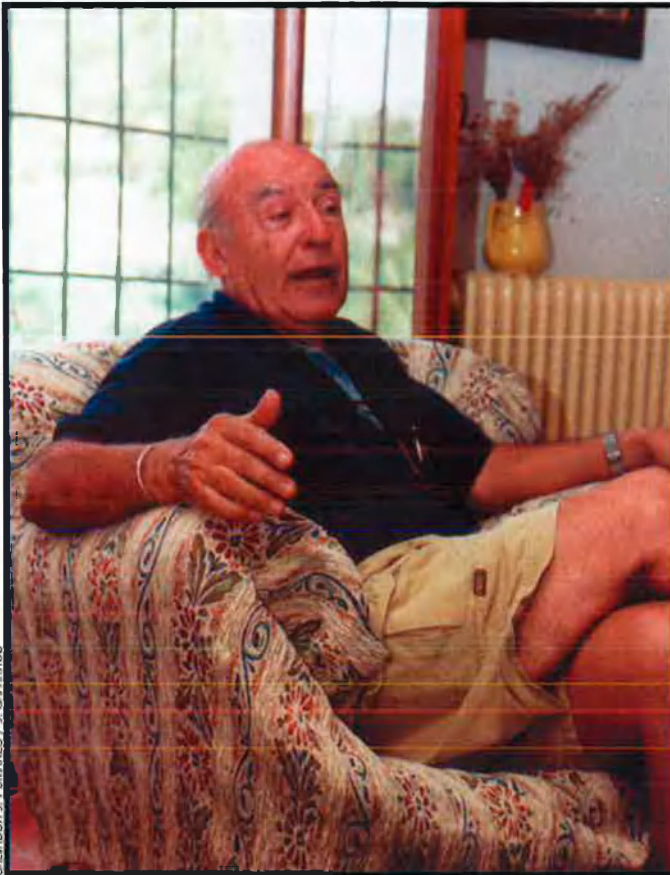
—Què recorda dels anys de la Guerra Civil?

—Moriren dos germans seus. Un d'ells, l'escriptor Julio Bernàcer, que juntament amb un grup d'intel·lectuals foren afusellats per les milícies falangistes a les serres de Segòvia. L'altre germà, l'oncle Vicent, era una persona de bona posició econòmica i en aquest cas va ser el seu xòfer particular, a la ciutat d'Alacant, el que l'assassinà perquè el meu oncle li havia negat un crèdit. En aquella època, ca-

dascú prenia la justícia de la seua mà.

—S'interessava Germà Bernàcer per la política?

—Mon pare era apolític. Per exemple, la seua teoria preconitza la supressió de l'interès del capital com a única manera d'aturar les fluctuacions, les crisis i l'atur. Com que les teories socialistes han recollit aquest aspecte, podríem dir del meu pare que era socialista. Però no va ser així. De



SALVADOR J. POMARES / J. CAPARRÓS

“El meu pare era molt regionalista, li agradava molt la ciutat d'Alacant i la seua terra”



A l'esquerra, Germà Bernàcer Guardiola, fill de l'economista alacantí. Sobre aquestes ratlles, vista aèria del port d'Alacant durant els anys vint, un moment en què la ciutat va viure una important expansió comercial i demogràfica.

fet, durant el procés de depuració posterior a la Guerra Civil mon pare continuava treballant en el Servei d'Estudis Econòmics del Banc Central, restablert a Madrid. Passà per un procés de depuració, però dos anys després de la fi de la guerra. Tot i que era catedràtic a Madrid, les noves autoritats franquistes van investigar la seua vinculació amb el govern de la República. Malgrat tot, havia estat quasi deu anys treballant als Serveis d'Estudis del Banc d'Espanya. Però, al meu pare, se li tenia molt de respecte, i mai no es va provar cap tipus d'influència política.

— Com era la relació del seu pare amb Alacant?

— El meu pare era molt regionalista, li agradava molt la ciutat d'Alacant i la seua terra. Escribia molt en els diaris i revistes de l'època, i crec que li donava així un cert prestigi a la ciutat d'Alacant, però no participà mai en política. El meu avi, pare de ma mare, José Guardiola, va ser governador a Valladolid, a més de diplomàtic i diputat, advocat i criminalista. Va ser un

conegut republicà a l'Alacant dels anys trenta. De fet, Germà Bernàcer conegué Maria Guardiola, ma mare, per l'amistat del primer amb el polític republicà.

Entre els seus amics íntims hi havia l'escriptor Gabriel Miró, el compositor Oscar Espià, el qual, segons recordo, sí que va participar més en política. Amb la Guerra Civil s'exilià i arribà a dirigir anys després el Conservatori de Bèlgica. Mon pare sentia molta música amb un aparell que li havia construït un familiar, i Espià li duïa la major part dels discos.

Però el que més li agradava era el paisatge de la seua terra. Sempre que podia anava a passar uns dies a la Masia del Molí, prop del Castell de Guadalest, a l'interior de la comarca de la Marina Alta. Venia amb els seus amics a passar uns dies. El camí fins al Castell no tenia les facilitats d'avui dia. S'hi arribava amb un carro tirat per cavalls; la diligència.

Pujaven amb ell Oscar Espià, Gabriel Miró, el pintor Emilio Varela, i

altres amics, intel·lectuals i artistes alacantins. Oscar Espià es construï una casa al costat de la masia del Molí. Encara avui viuen els familiars d'aquells que regentaven la masia a principi de segle. També els meus pares van comprar una casa, el Clot del Pi. Al costat de la casa d'un altre amic seu d'Alacant, Juan Vidal. Avui la conserva el meu germà. També l'arquitecte Vanyuls, amic del meu avi, i el fill del qual construï la plaça dels Caballets a Alacant, anava molt a la zona del Castell de Guadalest. I s'ha de dir que la llengua de relació entre tots ells era normalment el valencià.

— S'han complert algunes de les previsions econòmiques que va fer Bernàcer?

— Mon pare era molt autodidacte. Sostenia que, per a l'any 2000, el model econòmic seria insostenible. De fet, i si ens fixem, els nivells d'atur i de pobresa que avui hi ha a escala mundial, són àmpliament superiors als de principi de segle.

Pau Caparrós